

Ibland hemsöks jag av tankar som att jag skulle ha klarat mig bättre om jag blivit köpman som min far, gift mig och fått barn, som alla andra. Och hela tiden är det en röst som uppberor att det fortfarande inte är för sent att ångra sig. Tror du verkligen jag kan söka upp syster Klara med sådana tankar i huvudet?”

”Det är idéer som saknar grund”, sade Leo. ”Det är vilda fantasier, men de håller inte fast i dig på allvar. Du kan inte bli helt borttryckt av de idéerna.”

”Jodå, det kan jag, tro inget annat”, envisades Franciskus. ”Jag är verkligen kapabel till det, och jag skulle mycket väl fortfarande kunna bilda familj.”

”Fader, vad är det du säger?” utropade Leo.

”Inget annat än sanningen”, sade Franciskus. ”Varför blir du så förvånad?”

”Därför att jag ser dig som en av de heliga”, svarade Leo.

”Det är bara Gud som är helig”, sade Franciskus skarpt. ”Själv är jag bara en eländig syndare. Hör du det, broder Leo? En eländig syndare! Det finns bara en sak kvar för mig här i min mörkaste natt, och det är min Guds gränslösa medlidande. Det är den sista stjärnan, och det enda du ska göra, broder Leo, är att be att den stjärnan inte släcks framför mina ögon.”

Sedan blev Franciskus tyst. Inom ett ögonblick hade han rest sig och flytt gråtande in i skogen. Leo såg honom försvinna.

4

Den fattiges jämmer

NÄR FRANCISKUS FLERA DAGAR senare kom tillbaka efter att ha bett inne i skogen, möttes han av en ung broder som väntade på honom.

Det var en lekbroder som hade kommit i akt och mening att be om ett tillstånd. Brodern tyckte så väldigt mycket om böcker och han önskade att fadern skulle låta honom få behålla några. Särskilt ville han ha ett psalterium. Han förklarade att han skulle bli frommare om han fick ha sådana böcker till sitt förfogande. Egentligen hade han redan tillåtelse från sin abbot, men han ville mycket gärna ha Franciskus godkännande också.

Franciskus lyssnade när brodern lade fram sin förfrågan, och han uppfattade mycket mer än vad brodern faktiskt sade. Faktum var att broderns ord genljöd i hans öron som ett eko. Franciskus tyckte sig höra ordalagen från vissa präster i hans orden, som var bländade av prestige hos böcker och vetenskap. För inte alls länge sedan hade en av dem bett om tillstånd att lägga undan för eget bruk en hel samling av magnifika och dyrbara böcker. Det fanns bröder som med fromheten som förevändning lät sig distraheras bort från ödmjukheten och enkelheten i sin kallelse.

Men det räckte tydligen inte med det – nu ville förnyarna att Franciskus själv skulle godkänna det hela. Det tillstånd han eventuellt skulle ge den här unge brodern skulle säkert utnyttjas ivrigt av prästerna.

Det var verkligen för mycket! Franciskus kände en våldsam ilska välla fram inombords, men han stelnade till och behärskade sig. Han önskade att han var tusentals mil bort, långt från den här broderns blickar när han nu väntade uppmärksamt på Franciskus reaktion.

Plötsligt slogs han av en idé. ”Så du vill ha ett psalterium!” utbrast han. ”Vänta ett tag då. Jag ska hämta ett åt dig.”

Han styrde stegen mot eremitagets kök, gick in, stoppade handen i askan på härden, grävde upp en näve och gick tillbaka till brodern.

”Varsågod, här är ditt psalterium”, sade han, och så gnugade han ynglingens hjässa med askan.

Det hade inte brodern väntat sig. Överraskad och förvirrad stod han där och visste inte vad han skulle tro eller säga. Det var uppenbart att han inte hade förstått. Han stod tyst med huvudet nedböjt. Efter sin första reaktion kände sig nu Franciskus förlägen inför den stumma gestalten. Han hade talat till honom på ett bryskt sätt, kanske lite för bryskt.

Nu var han tvungen att förklara varför han gjort som han gjort, och lägga ut texten tydligt och ingående. Han skulle visa brodern att han givetvis inte hade något emot vetenskap, eller ägande i allmänhet, men att han som var son till en rik tyghandlare i Assisi visste hur svårt det är att äga något och samtidigt förbli vän till alla människor – i synnerhet till Jesus. Varje gång någon strävar efter egendomar, så betyder det slutet för en sann gemenskap av kamrater och vänner. Ingenting under solen kan

hindra någon som innehar något från att spontant skydda det mot andra.

En gång i tiden hade Franciskus förklarat detta för biskopen av Assisi, som förfärats av hur extremt fattiga bröderna var. ”Ers höghet”, hade han sagt åt honom, ”om vi hade några egendomar skulle vi behöva vapen för att skydda dem.”

Biskopen hade förstått. Sådant visste han av erfarenhet. Alltför ofta hade kyrkans män varit tvungna att bli väpnade soldater för att försvara sin rikedom och sina rättigheter.

Men vad hade allt detta att göra med ett psalterium i händerna på en novis? Franciskus förstod utan vidare att i den här unge broderns ögon skulle alla sådana förklaringar bara verka irrelevanta för broderns egen önskan: irrelevanta och därför obegripliga. Aldrig hade Franciskus känt sig så hjälplös som i den stunden!

”När du har ditt psalterium”, sade han till slut, i förhoppningen att han skulle få brodern att förstå trots allt, ”vad kommer du då att göra med det? Du går nog och sätter dig i din fåtölj som en upphöjd prelat på en tron, och säger till din broder: ’Ge mig mitt psalterium.’”

Brodern log, ett förläget leende, för han kunde inte ta in hela djupet av den tillrättavisningen. Nu hade Franciskus försökt att med humor uttrycka för honom hur tragiskt det var att äga något, som han själv såg det. Att ägandet och den rikedom som vi tror oss ha förvränger och förvanskar alla mänskliga kontakter och reducerar dem till en herre- och slavrelation. Och att man inte behöver äga särskilt mycket för att bete sig som en potentat. Det var djupt, för djupt för att man skulle kunna le.

Men det var ju bara ett barn som stod här framför Franciskus – ett fattigt barn som inte kunde förstå de där allvarliga

tingen, men ändå ett barn som han måste försöka rädda. Han kände sig uppfylld av ett oerhört medlidande, och han tog novisen milt under armen och ledde honom till en klippa där de satte sig ned.

”Lyssna på mig, lille broder”, sade han till honom. ”Jag ska tala om en sak för dig i förtroende. När jag var yngre frestades jag också av böcker, och hade gärna velat ha en del. Jag trodde då att de skulle ge mig vishet. Men du förstår, inga böcker i världen kan ge någon vishet. Man får inte förväxla vetenskap med vishet. Förut kände vem som helst ensam till mer om himmelska ting – och idag känner de till mer om jordiska ting – än alla människor tillsammans. Men i prövningens stund, vid frestelse eller förtvivlan, är det inte böckerna som hjälper oss utan vår herres Jesu Kristi lidande.”

Franciskus gjorde ett kort uppehåll. Sedan tillade han sorgset: ”Just nu känner jag Jesus, fattig och korsfäst. Det räcker för mig.”

Den tanken sög sig plötsligt fast i honom helt och hållet. Han satt kvar där som i trans med ögonen slutna, helt bortkopplad från allt runt omkring sig. När han efter ett tag öppnade ögonen såg han till sin förvåning att han var ensam. Brodern hade lämnat honom och gått sin väg.

Dagarna gick. För Franciskus blev de mer och mer mulna, för nu hade hösten kommit. Stora vindbyar slet av löven från träden, gula och lila löv som flög högt, virvlande och dansande i solljuset som en svärm av fjärilar. Lite i taget tappade skogen sin prakt, och bland de avklädda träden var det bara de stora mörka pinjerna som fortfarande hade kvar ett tillfälligt drag av grönska. Snart inföll den första frosten, ett tecken på att vintern var nära förestående. En decembermorgon vaknade eremitaget under ett snötäcke.

Miljöerna förändrades, men för Franciskus verkade tiden ha stannat. Något inom honom hade frusit fast. Dagarna och årstiderna följde sin cykel, men han var inte längre i samma rytm som ting och varelser. Han levde utanför tiden. På samma sätt som han förut hade setts röra sig på höstens gyllene stigar, sågs han nu glida fram som en skugga på den nyfallna snön, i ett sökande efter den frid som höll sig undan för honom.

På det sättet tillbringade Franciskus långa stunder utom synhåll för sina bröder. Han bad, men inte så som han hade gjort i de små kyrkorna på Assisis landsbygd, i San Damiano eller Portiuncula. Kristus fick inte längre liv framför hans ögon. Istället var där tomhet, ett stort hålrum.

Han frågade sig vad han skulle göra. Lämna eremitaget och återvända till alla de andra bröderna? Men hur skulle han kunna dölja sin sorg och sin ångest för dem? Och vad skulle han säga till dem? Borde han istället stanna i avskildhet? Men skulle inte det innebära att han övergav dem som Herren hade anförtrott honom?

Han kände sig ansvarig för var och en av sina bröder, som en mor som är ansvarig för vart och ett av sina barn. Hur många skulle bli störda, distraherade och kanske ta avstånd från sin kallelse för gott på grund av hans tystnad och tillbakadragenhet? Då och då kände han vrede välla upp inom sig – vrede mot alla som ville dra hans söner bort från honom. Sedan började han till och med tvivla på sig själv. Han förebrådde sig själv för sina felsteg, särskilt för sitt högmod.

Medan Franciskus på detta sätt var förlorad i ensamhet inför Gud, passerade timmarna förbi. Han glömde gång på gång bort att äta, eller kom sent till den lilla skarans gudstjänster. Bröderna vände sig vid att inte vänta på honom – de kom till och med

överens om att inte göra det.

Den nöd som deras fader sjunkit ner i vilade över dem alla, men när han var med dem försökte han ändå dölja de djupa känslor som plågade honom. Han gav intryck av att vara älskvärd, lyhörd för var och en av dem och utomordentligt vänlig. Han hade alltid ett gott ord till övers för den broder som kom tillbaka från sin tiggarrunda i de små bergsbyarna. Men han kunde inte dölja sina ögon, som var röda och svedda av tårar, och han kunde inte längre dölja hur skrämmande mager han hade blivit. Alla kunde se att han riktigt höll på att tyna bort.

En bitande kall dag gick Leo iväg för att leta efter honom i snön. Han fann honom knäböjande mot en klippa som han verkade ha smält samman till ett med. Franciskus såg verkligen ut att ha blivit förstenad. I närheten stod en hög pinje, helt täckt med snö och rimfrost, som tornade upp sig mot himlen som en enorm bukett av gnistrande barr. Den såg ut som en kolossal kandelaber av solitt silver.

Leo hjälpte Franciskus på fötter och förde honom milt tillbaka till eremitaget, stödd på armen som om han varit ett stackars vilsekommet barn. Här och där gled snösjok ner för pinjernas höga grenar och landade i en ljudlös explosion av fint vitt pulver. En isande kyla höll alltsammans i sitt bistra grepp. I tystnaden kunde de höra träden knaka under den hårda frosten. Den bleka vintersolens sneda strålar fick snön att glittra. Synen gjorde Franciskus bländad, eftersom hans sjuka ögon inte tålde ett sådant sken. Han var som en uggle som vräks ut ur sitt bo och förblindas av dagsljuset.

Leo ledde Franciskus till hyddan, där bröderna hade tänt en brasa. Franciskus satt ner framför härden, med händerna

under knäna, och där blev han kvar en lång stund och betraktade elden. Han sade ingenting. Då och då gick en rysning genom honom och han skakade till så det syntes.

När lågan inte lyste så mycket, följde han med blicken dess snabba rörelse och såg på när den löpte från den ena änden av det halvbrunna vedträet till den andra. Den hoppade upp, dansade till, och låg sedan ner och rullade under glöden så att den nästan slocknade, bara för att sedan blossa upp på nytt med plötsliga sprakanden och brista ut i skurar av gnistor. Ibland kastade Leo in en handfull torra kvistar i brasan för att få nytt liv i den, och då tog flammen ett rejält skutt, klar och vit. För att undvika ljusskenet fick Franciskus antingen blunda eller skyla ögonen med händerna.

Leo talade försiktigt till honom: fina och enkla ord, sådana som man kan säga till ett sjukt barn. Franciskus lyssnade och log. Han kände sig utmattad, oförmögen till minsta ansträngning, och han förblev orörlig med blicken försjunken i elden. Lågan dog långsamt, delade upp sig i hundra smådelar, små blå och gröna och röda och brandgula lågor, som gnistrade upp från alla delar av vedträet, omgav det och slickade det med ett matt, klagande, pysande ljud. Vindarna vislade och ven utanför medan skogen jämrade sig under deras tryck.

Franciskus satt i tankar framför den klena brasan. Förr i tiden, när bröderna skulle gå ut i skogen och hämta ved, hade han alltid brukat råda dem att lämna kvar stubbarna i hopp om att buskarna eller träden skulle växa sig gröna igen. Nu frågade han sig själv om stubben i hans eget liv, som fått sina grenar beskurna av lidande, någonsin skulle bära glädjens lövverk igen.